

VÉG LÁSZLÓ

Zilahi Márton, a BME Kossuth-díjas tanszékvezető professzora életútjáról, születésének 90-dik évében

Dr. Zilahi Mártonról, a BME Kossuth-díjas tanszékvezető egyetemi tanáráról, a II. Világháború utáni hazai „textilmérnök képzés” megszervezőjéről kívánok Önöknek szólni.

Néhány nap híján 90 évet élt meg és a múlt év utolsó napjaiban, 1994. december 27-én kísértük utolsó útjára a Farkasréti temető 35-ös parcellájába.

Megalapítója volt – néhány mérnök társa segítségével – az 1940-es évek második felében a hazai textilmérnök képzésnek; 20–30 textilipari szakkönyv és egyetemi jegyzet szerzője egyedül, valamint szakmai és tanszéki társaival közösen. Egyik alapítója és első elnöke, a MTESZ keretein belül, a Textilipari Műszaki Tudományos Egyesületnek. Pamut- és más textilipari nyersanyagok nemzetközileg elismert szakembere. Itthon és határainkon túl is jól ismerték tudását a szálak anyagok és rostok feldolgozása terén.

Egyetemi munkássága után a Textilipari Kutató Intézet munkatársa. Néhány évig, az UNIDO megbízásából mint szakértő, a távolkeleten tevékenykedett.

Megjelent fontosabb szakkönyvei közül néhány, mely a textilipar mechanikai technológiájával foglalkozik:

1. Fonáselmélet I–II. kötet (Merényi Gábor tanárral közösen)
2. Textillaboratóriumi vizsgálatok (Herczeg Tamás és Kóczy László tanártársaival)
3. Szálak anyagok nyújtásának elmélete
4. A textilipar nyersanyagai
5. Ragasztott szövédékek

Ezeket kívül egyedül és más szakemberekkel – köztük az általa nevelt fiatal mérnökökkel is, mint pl. Jederán Miklós, vagy Tárnoky Ferenc, megírt egyetemi jegyzetek és szakkönyvek jelzik szakirodalmi tevékenységét. A MTA Szál- és Rostbizottságának aktív tagja életének utolsó napjáig.

Zilahi Márton 1905-ben született. 17 évesen iratkozott be a József Műegyetemre, amelyen tanulmányait lecke könyve szerint évfolyamának kitűnő végzettségű mérnökeként fejezte be 1925-ben. Tanárai között nem kisebb nevek szerepelnek, mint többek között: Schimanek Emil, Pattantyus Á. Géza, Misángyi Vilmos, Heller Farkas, Zipernowsky Károly, Rejtő Sándor, Varga József, Kürschner József, akik mind az akkori kor kiemelkedő hazai tudományos szaktekintélyei voltak. Nem csoda hát, hogy a már akkor jó hírnevű Goldberger gyár menten alkalmazta Kelenföldi Fonó- és Szövőgyárába. Ott szerzett gyakorlati tapasztalatokat a textil nyersanyagokról – különösen a gyapotról, valamint annak fonásáról és szövéséről. Goldberger Leó vezérigazgató a csehországi tannwaldi

textilgyárba, majd 1937-ben Amerikába, tanulmányutat biztosított számára. Ott a pamut-nyers-anyag és annak feldolgozását nyílt alkalma magas szinten tanulmányozni.

A II. világháború viharait, szerencséjére, túlélte. Családját – feleségét és lánygyermekét – a Duna jegén Budára átjutva, meglelte. Folytathatta a kényszerűen abbahagyott, a textiliparban kimagasló szakmai munkáját a Kelenföldi Fonó- és Szövőgyárban, ahol a háború pusztításai komoly károkat okoztak. Volt tehát mit tennie. Nem gondolt külföldre távozásra. Szakmai elismertsége és kiváló nyelvtudása ezt pedig lehetővé tette volna. Ennél – mint mondta – sokkal jobban szerette a hazáját. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ugyanezt tette 1956-ban is, már mint tanszékvezető egyetemi tanár, amikor hivatalos kiküldetéséről igyekezett minél előbb hazai földre jutni.)

1945-ben és utána a textilipar újjáépítésében vállalt felelős feladatokat: előbb a Goldberger Fonoda és Szövőgyárban, később a Textilipari Igazgatóság pamutfőosztályának vezetését vállalta el. Az 1940-es évek második felében, a „felsőfokú” hazai textilipari szakemberképzés megszervezésével bízták meg.

Ismeretes, hogy már 1947-ben – a BME felügyelete alatt – létrejött hároméves képzéssel az Állami Műszaki Főiskola, később a nappali 5 éves okleveles textilgépészmérnök képzés. Zilahi Mártont bízták meg ennek megszervezésével. Egyetemi tanárrá, és a Textiltechnológiai Tanszék vezetőjévé nevezték ki. Ezt elismert gyakorlati szakemberekkel, textilmérnökökkel erősítette meg. Ezen új mérnökképzésben az alaptárgyakat, mint géptan, matematika, fizika, mechanika, vegytan stb., az egyetem megfelelő tanszékeinek tanárai oktatták. A textilipari szaktárgyak oktatására maga mellett – dicséretére legyen mondva – a korábban a középfokú oktatásban működött, valamint a termelésben már kiemelkedő eredményeket felmutató és a szakma által is elismert mérnököket kért fel. Csak néhány nevet említve ezen szakemberek közül: Szemmáry László technikumi igazgató, Gangli Boldizsár, dr. Dischka Győző, dr. Hajós István, Bock Sándor, Monostori Pál, Izmay Ferenc, Tóth Béla jónevű mérnökök. (Elnézést kérve ezúttal azoktól, akiket nem említettem most név szerint.)

Rövid idő múlva beindította az esti és levelező tagozatot is. A megnövekedett munkát olyan további szakemberek segítették, mint: Merényi Gábor, Nagy Imre, Bátori Ferenc, dr. Barta László, Lehr Ferenc, Földes Pál, Hajós István, Vékássy Alajos textilmérnökök és más neves termelőüzemi szakemberek.

Ebben az időben a gyorsan fejlődő hazai textilipar, az újonnan létesült textilgyárak egyre több, elméletileg jól képzett szakembert igényeltek. Zilahi professzor szaktudásával és szervező készségével biztosította ezt. A fiatal tanszék munkáját erősítendő létrehozta a textilgép-laboratóriumot, az oktatás hatékonyabbá tételére a textilanyag-vizsgáló laboratóriumot. A fonás és szövés mellett ruhaipari és kötőipari okleveles mérnökök képzése is beindult a tanszéken. A textil- és ruhaipar vezetői szívesen fogadták a tanszékről kikerülő fiatal mérnököket. Köztük azokat is, akik esti vagy levelező tagozaton egészítették ki elméleti ismereteiket. A tanszékről kikerült mérnökök nemcsak itthon, hanem a nemzetközi tudományos életben is elismerést szereztek tudományos dolgozataikkal a nemzetközi szakmai konferenciákon. Ezzel is öregbítve nemzetközi síkon a BME addig is elismert tekintélyét.

Ezt azért tartom fontosnak megemlíteni, mert a BME-n az 50-es évek elejéig „Textiltechnológiai Tanszék”, illetve textilmérnök-képzés nem folyt. Ismereteim szerint a Műszaki Egyetem gépészmérnöki szakán dr. Misángyi professzor 1/2 éves textilszak-előadásán lehetett textilipari ismereteket szerezni. Ezért a II. világháború előtt a magyar textiliparban dolgozó mérnökök – mint közismert – magasabb szakmai ismeretet csak külföldön, főképpen Brünmben, Bécsben, Aachenben, és egyéb, francia vagy angol egyetemeken szerezhettek.

Hazánkban az 1945 és 1960 között gyorsan fejlődő textilipar sürgetően igényelte a jól képzett szakembereket, mind az alapanyagot gyártó, mind a feldolgozó iparban. A Textiltechnológiai Tanszéken dr. Vékássy Alajos – később Zilahi professzor utóda a tanszékvezetésben – oktatta a kötszövő- és ruhaipari mérnököket.

Ma is – a mára kevesebb, mint felére csökkent textiliparban több olyan vezető szakember tevékenykedik, akik szaktudásukat a BME Textiltechnológiai Tanszékén szerezték. Részük volt abban is, hogy a Könnyűipari Műszaki Főiskolán textil és ruhaipari szaktanári állást létesítsenek.

Tízéves eredményes munkája után azonban dr. Zilahi Mártont 1957-ben méltánytalanul felmentették egyetemi megbízatása alól. Ezt, fájdalmára, élete végéig sem korrigálták. Meggyőződésem szerint megérdemelte volna! Hisz az akkori viharos idők intrikáiból származott ez a felmentés.

Ez sem vette el azonban kedvét az általa annyira szeretett és jól ismert textil szakmától. (Sietek megjegyezni, hogy a „felmentő határozat” elmaradása nem a BME akkori vezetőin múlt.) A textilipari és tudományos élet, valamint volt munkatársai és tanítványai sem szűntek meg továbbra is tisztelni és becsülni a Kossuth-díjas, majd az arany-, gyémánt- és vasediplomás Zilahi Márton professzort, a műszaki tudományok doktorát.

További tevékenysége a Textilipari Kutató Intézethez, majd az MTA Szál- és Rostbizottságához kötődik. Néhány évre az UNIDO, az ENSZ szakmai szervezete vette igénybe ismereteit Laoszban, illetve Pakisztánban, ahol műszaki-tudományos tevékenységet fejtett ki. A textil-nyersanyagokkal foglalkozott a Textilipari Kutató Intézetben is. Élete utolsó napjai az MTA Szál- és Rostbizottságához fűződnek.

Három leánygyermeket nevelt, akik ugyancsak vezető értelmiségiek lettek.

Tisztelt Hallgatóim!

Engedjék meg nekem, hogy e hosszú, érdemdús textilipari gyakorlati és elméleti tevékenység száraz felsorolása után személyes hangra válthassak. Közel negyven évvel ezelőtt, én is Zilahi professzor aláírásával vehettem át mérnöki diplomámat. Volt évfolyamtársaimmal meghatározott időközökben összejövünk, most is, amit egykori tanáraink is megtisztelnek jelenlétükkel. Az 1992. évben rendezett találkozókon, a Stoczek utcai egyetemi étteremben, az akkor már 88. évében járó professzor úr is jelen volt egykori tanítványai, tanártársai, tisztelői között. Azok közt, akiknek – a költővel szólva – „tudása javát adta”.

Két év múltán, 1994. december végén – néhány nappal 90. születésnapja előtt – már csak hamvait kísérelhettük megilletődve a Farkasréti temető 35-ös parcellájába.

A Textilipari Műszaki Tudományos Egyesület néhány szakosztálya külön ülésen, valamint szaklapjában, megemlékezett a „tanszékalapítóról”, egykori tanítványa, majd a tanszékvezetésben utóda, dr. Jederán Miklós professzor tolmácsolásában.

Úgy érzem, hogy dr. Zilahi Márton professzor, aki a századunk első felében a BME falai között oly sok kiváló professzortól sajátította el a magas színvonalú műszaki tudományt, gyakorlati, szervezői, oktatói és szakírói tevékenységével és azzal, hogy a hazai oktatás számára méltó utódokat nevelt, beírta nevét a – nem egészen könnyű – textil és ruhaipari szakma „Nagy Öregjei” közé!

Eddig még számba nem vett gazdag tudományos hagyatékát, relikviáit – családja jóvoltából – a Textil- és Ruhaipari Múzeum fogja őrizni.

